

Rachunkowość krajów w drodze do Unii Europejskiej
– utrata wartości aktywów

Ewa Walińska

Uniwersytet Łódzki

**UTRATA WARTOŚCI AKTYWÓW
– EWOLUCJA ZASAD ICH UJMOWANIA
W SPRAWOZDANIACH FINANSOWYCH**

1. Wstęp

Utrata wartości aktywów to zagadnienie, które w coraz większym stopniu determinuje zasady sporządzania sprawozdania finansowego. Skutek utraty wartości aktywów w postaci odpisów aktualizujących staje się jednym z podstawowych atrybutów wyceny bilansowej i zagadnieniem wymagającym ustalenia określonych zasad. Problem utraty wartości już dziś można uznać za oddzielny obszar wyceny – jeden z tych, który wymaga szerszego spojrzenia i uwzględnienia wielu aspektów odbiegających od tradycyjnego ujęcia zdarzeń w systemie rachunkowości finansowej.

Celem niniejszego artykułu jest przede wszystkim próba określenia zasad ujmowania skutków utraty wartości aktywów w sprawozdaniu finansowym, ze wskazaniem ich ewolucji dokonującej się pod wpływem zmian modelu rachunkowości – zarówno polskiej, jak i międzynarodowej. Rozważania prowadzone będą na tle rozwiązań przyjętych w polskim i międzynarodowym prawie bilansowym z uwzględnieniem regulacji IV Dyrektywy Unii Europejskiej.

**2. Utrata wartości aktywów – skutek zasady ostrożności
czy koncepcji *true and fair***

Utrata wartości aktywów to problem, z którym rachunkowość borykała się od bardzo dawna. Nie nazywała jednak tego zjawiska w tak jednoznaczny sposób, jak ma to miejsce obecnie. Przez długie lata utrata wartości aktywów była ujmowana w postaci rezerw na aktywa, stanowiących przejaw zasady ostrożności towarzyszącej rachunkowości od początków jej istnienia. Takie podejście wynikało z ukierunkowania systemu rachunkowości na pomiar dokonań przedsiębiorstwa, a w związ-

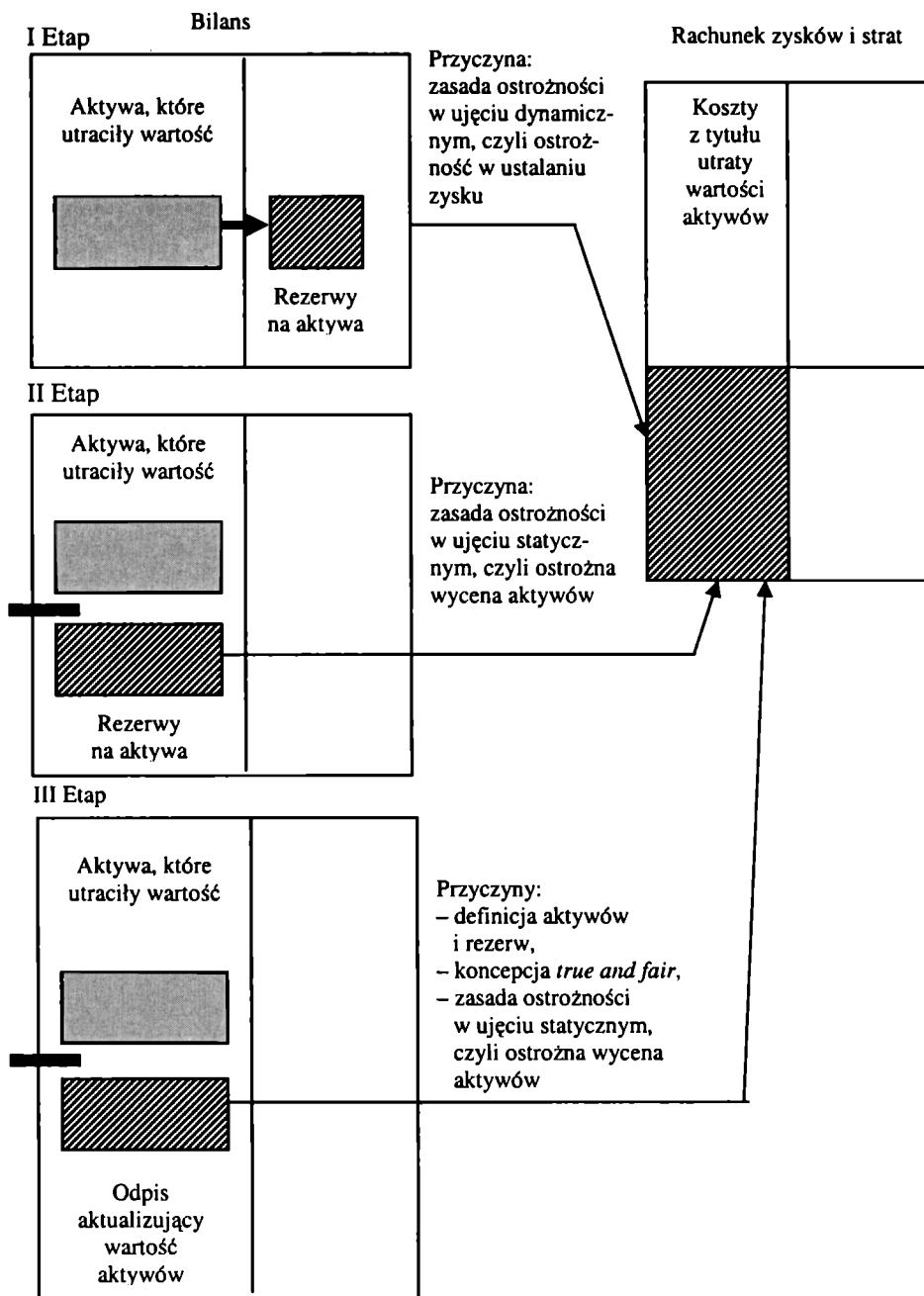
ku z tym z interpretacji utraty wartości aktywów jako utraty zysków generowanych w przyszłych okresach. Ostrożność kupiecka, dobrze znana rachunkowości od lat, była przyczyną obowiązku zaniżania bieżącego wyniku finansowego ze względu na możliwość poniesienia strat w okresach przyszłych. Straty, jak wiadomo, mogą być generowane albo przez wzrost zobowiązań, albo przez zmniejszenie aktywów. W tradycyjnym podejściu skutkiem przewidywań co do obu przyczyn powstawania kosztów było tworzenie rezerw – bez względu na źródło utraty przyszłych zysków. W ten sposób, zgodnie z zasadą ostrożności, utrata wartości aktywów była wyrażana w formie rezerw na aktywa, których ujęcie w sprawozdaniach finansowych przez lata podlegało stopniowej ewolucji. Początkowo w okresie, w którym zysk (a nie sytuacja finansowa) był traktowany w rachunkowości priorytetowo, rezerwy na aktywa były prezentowane jako oddzielna pozycja pasywów, gdyż odgrywały przede wszystkim rolę narzędzia obniżającego wynik finansowy. W miarę upływu czasu, gdy do głosu zaczęły dochodzić koncepcje podkreślające rolę bilansu i zawartych w nim kategorii – aktywów, zobowiązań – rezerwy na aktywa korygowały wartość odpowiednich aktywów. Ostateczne podejście do zasad ujmowania skutków utraty wartości aktywów ukształtowało się pod wpływem rozpowszechniania definicji aktywów i zobowiązań oraz konsekwentnego, opartego na definicji zobowiązania, zdefiniowania pojęcia rezerwy.

Warto w tym miejscu przypomnieć niezbyt odległą przeszłość, a mianowicie regulacje polskiej rachunkowości z 1994 r., stanowiące przykład równoległego funkcjonowania wyżej wymienionych rozwiązań. Z jednej strony ustawa o rachunkowości nakazywała tworzyć odpisy aktualizujące wartość i pomniejszać o nie aktywa w bilansie, z drugiej – wprowadzała obowiązek tworzenia rezerw na aktywa (należności) i pomniejszania o nie wartości aktywów, z trzeciej zaś – przez to, iż nie uregulowała szczegółowo zasad tworzenia rezerw – praktycy utratę wartości aktywów uznawali za rezerwę wykazywaną odrębnie w pozycji pasywów bilansu. Przykładem pierwszego podejścia były m.in. zapasy, w stosunku do których jednostka była zobowiązana tworzyć odpisy aktualizujące wartość, zmniejszające wartość zapasów w bilansie¹. Przykładem podejścia drugiego były należności, co do których istniał obowiązek tworzenia rezerw pomniejszających wartość należności wykazywanych w bilansie². Przykładem trzeciego podejścia były środki trwałe, w stosunku do których ustawodawca nie sprecyzował zasad ujmowania utraty wartości. W praktyce często z tego tytułu były tworzone rezerwy na prawdopodobne straty (np. z tytułu wycofania z używania środka trwałego), które przedstawiano odrębnie w pozycji „Rezerwy pozostałe” w bilansie³.

¹ Por. art. 35 ust. 3 i art. 46 ust. 2 pkt 2 ustawy o rachunkowości [Ustawa o rachunkowości ...].

² Por. art. 37 ust. 1 pkt 1 ustawy o rachunkowości [Ustawa o rachunkowości ...].

³ Por. art. 37 ust. 3, art. 37 ust. 1 pkt 4, art. 46 ust. 1 pkt 3 ustawy o rachunkowości [Ustawa o rachunkowości ...].

Rys. 1. Etapy ewolucji zasad uznawania utraty wartości w bilansie

Źródło: opracowanie własne.

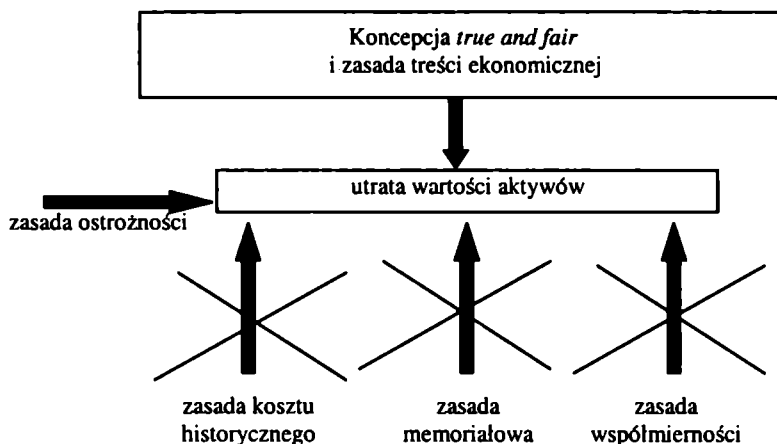
Koncepcja utraty wartości aktywów nie jest nowością w systemie rachunkowości. Po prostu pod wpływem zmian otoczenia, dynamicznie rozwijających się rynków kapitałowych oraz związanej z tym zmiany orientacji celów sprawozdawczości finansowej zyskała inny wymiar. Można wskazać trzy etapy ewolucji zasad uznawania skutków finansowych utraty wartości w sprawozdaniach finansowych, w szczególności w bilansie (por. rys. 1):

- etap I – uznawanie rezerw na aktywa, wykazywanych jako odrębna pozycja w pasywach bilansu,
- etap II – uznawanie rezerw na aktywa, pomniejszających wartość bilansową aktywów,
- etap III – uznawanie odpisów aktualizujących wartość aktywów, pomniejszających ich wartość bilansową.

Początkowo tworzenie rezerw na utratę wartości aktywów wynikało głównie z zasady ostrożności rozumianej jako ostrożne szacowanie zysków bieżącego okresu. Nie zwracano uwagi na prezentację rezerw w bilansie. Wprowadzenie definicji aktywów i uznanie ich za podstawową kategorię systemu rachunkowości spowodowało, po pierwsze, odmienne postrzeganie zasady ostrożności, a po drugie – odmienne traktowanie rezerw na aktywa w bilansie. Ostrożność oznaczała głównie ostrożną wycenę aktywów, dzięki której uzyskiwały one na dzień bilansowy wartość nie wyższą od wartości rynkowej. To z kolei wymusiło inny sposób ujmowania rezerw na aktywa, a mianowicie postrzeganie ich jako wielkości pomniejszającej wartość aktywów, a nie odrębnej pozycji pasywów. Takie podejście zostało silniej rozpropagowane dopiero w momencie zdefiniowania pojęcia rezerwy. Uznanie ich jednoznacznie za zobowiązanie położyło, *de facto*, kres praktyce tworzenia rezerw na aktywa, a tym bardziej ujawniania ich jako pozycji pasywów w bilansie.

Nie bez znaczenia dla zasad uznawania utraty wartości aktywów było wprowadzenie do systemu rachunkowości koncepcji wyceny w wartości godziwej. Utrata wartości aktywów przed wprowadzeniem modelu wyceny w wartości godziwej była jedynym możliwym odstępstwem od wyceny w koszcie historycznym, zdefiniowanym zasadą ostrożności. Wartość godziwa, powodująca korektę zwiększającą wartość historyczną aktywów, oznacza sprzeczne z ideą ostrożności odstępstwo od wartości historycznej. Dodatkowo powoduje, że porównanie wartości historycznej aktywów z ich ceną sprzedaży netto i stwierdzenie, iż ta ostatnia jest niższa od wielkości historycznej, nie zawsze prowadzi do uznania utraty wartości aktywów. Ostatecznie bowiem decydują o tym zasada treści ekonomicznej oraz koncepcja *true and fair*. To one są przyczyną tego, iż w omawianym przypadku należy rozważać charakter aktywów oraz ich przeznaczenie, determinujące rodzaj i moment realizacji generowanych przez te aktywa korzyści ekonomicznych. Przykładowo, jeśli na dzień bilansowy cena sprzedaży nabytych materiałów przeznaczonych do produkcji wyrobów gotowych jest niższa niż cena ich nabycia, nie

oznacza to jeszcze konieczności dokonania odpisu aktualizującego wartość materiałów. Należy wziąć pod uwagę to, iż przedsiębiorstwo nie zamierza sprzedawać materiałów, a zatem odniesienie ich ceny historycznej do ceny sprzedaży nie ma uzasadnienia. Ważne jest bowiem, czy korzyści uzyskane ze sprzedaży produktów pokryją różnicę między ceną nabycia a ceną sprzedaży tych materiałów. Jeśli tak, nie istnieją przesłanki dokonania odstępstwa od wyceny w koszcie historycznym materiałów na dzień bilansowy.

Rys. 2. Utrata wartości aktywów w świetle nadrzędnych zasad rachunkowości

Źródło: opracowanie własne.

Reasumując, utrata wartości aktywów od początku jej wykorzystania jako parametru wyceny w systemie rachunkowości była związana zasadą ostrożności i stanowiła odstępstwo od innej zasady nadrzędnej, którą jest koszt historyczny. Wraz z ewolucją systemu rachunkowości stała się w dużej mierze przejawem koncepcji *true and fair* i zasady treści ekonomicznej, co oznacza, iż nie zawsze ostrożność stanowi decydującą zasadę przy uznawaniu utraty wartości aktywów. Dodatkowo, utrata wartości stoi w sprzeczności z zasadą memoriałową, prowadząc do uznawania kosztów wynikających z nierzeczywistych transakcji (a więc kosztów nie będących skutkiem transakcji, które miały miejsce w danym okresie sprawozdawczym). Powoduje również swego rodzaju odstępstwo od zasady współmierności, gdyż jest przyczyną uznania kosztu nie współmiernego do konkretnego przychodu⁴ (por. rys. 2).

⁴ Ewentualny przychód z tytułu sprzedaży aktywów, które utraciły wartość, jest realizowany w następnych okresach sprawozdawczych.

3. Utrata wartości aktywów w świetle ich definicji

Aktywa to podstawowa kategoria ekonomiczna, której definicja stanowi punkt wyjścia do jej uznawania w sprawozdaniu finansowym, także determinuje zasady uznawania innych podstawowych kategorii w systemie rachunkowości. Jednym z warunków definicji aktywów są przyszłe korzyści ekonomiczne, decydujące o tym, czy w bilansie przedsiębiorstwa należy ująć składnik majątku. Warunek ten ma zastosowanie na dzień wstępnego ujęcia, ale nie można zapomnieć o nim przy dokonywaniu kolejnych wycen, na kolejne dni bilansowe.

Perspektywa osiągnięcia przyszłych korzyści musi uwzględnić ich rodzaj. Jak wiadomo, zależą one od rodzaju i przeznaczenia aktywów. Oszacowanie utraty wartości aktywów powinno zatem być rozpatrywane w kontekście utraty przyszłych korzyści określonych dla danego składnika aktywów. Przykładowo, jeśli grunty przedsiębiorstwa przeznaczone są na sprzedaż, to korzyści z tytułu ich posiadania powinny być szacowane na poziomie ceny rynkowej tych gruntów. Jeśli natomiast grunty nie będą podlegały sprzedaży, to cena rynkowa nie powinna stanowić punktu odniesienia do oceny utraty ich wartości. Jest ona istotna tylko wtedy, gdy celem przedsiębiorstwa jest sprzedaż gruntów. W przeciwnym razie, gdy wykorzystywanie gruntów na własne potrzeby jest warunkiem kontynuacji działalności, cena rynkowa nie powinna znaleźć zastosowania w wycenie bilansowej, może zaś być przedmiotem ujawnienia w informacji dodatkowej.

Definicja aktywów nie odnosi się ani do momentu, ani do poziomu uzyskanych przyszłych korzyści ekonomicznych. Jest to przyczyną kolejnej wątpliwości w procesie szacowania i uznawania utraty wartości aktywów. Istotną kwestią staje się bowiem moment uzyskania korzyści, oznaczający podział aktywów na długo- i krótkoterminowe. To z kolei determinuje sposób ustalenia kwoty przyszłych korzyści na dzień bilansowy. O ile w przypadku aktywów krótkoterminowych przeznaczonych na sprzedaż za punkt odniesienia można przyjąć cenę rynkową na dzień bilansowy, o tyle już w przypadku długoterminowych aktywów o tym samym przeznaczeniu pojawia się wątpliwość – czy może to być cena rynkowa na dzień bilansowy, czy raczej powinna to być wartość przyszłej ceny sprzedaży (ceny na dzień faktycznej sprzedaży) zdyskontowana na dzień bilansowy. W tym miejscu powstaje zasadnicze pytanie dotyczące istoty bilansu przedsiębiorstwa. Jak wiadomo, bilans przedsiębiorstwa prezentuje stan aktywów, zobowiązań i kapitału własnego na dzień bilansowy. Problem jednak polega na tym, czy znajdziemy w nim odpowiedź na pytania:

- jakie korzyści wygenerowałyby aktywa, gdyby nastąpiło ich rozliczenie na dzień bilansowy?
- jakie korzyści wygenerują aktywa w przyszłości, w momencie ich faktycznego rozliczenia?

Dylemat powyższy dotyczy zwłaszcza aktywów długoterminowych, czyli takich, w przypadku których moment uzyskania korzyści ma miejsce w okresie dłuższym

niż rok. Jeśli bowiem chodzi o majątek krótkoterminowy, można przyjąć, iż korzyści możliwe do uzyskania na dzień bilansowy różnią się nieznacznie od tych faktycznie zrealizowanych w momencie rozliczenia aktywów.

W ostatnich latach powyższy problem staje się coraz bardziej aktualny, co znajduje odzwierciedlenie w regulacjach rachunkowości odnośnie do aktywów finansowych, a generalnie – do instrumentów finansowych. Ich wycena w wartości godziwej to nic innego jak akceptacja tego, iż bilans informuje o poziomie korzyści w przyszłości, a nie o wartości korzyści możliwych do realizacji na dzień bilansowy. Właśnie w przypadku instrumentów finansowych dochodzi do sprzeniewierzenia się nadrzędnym zasadom rachunkowości – przede wszystkim zasadzie memoriałowej, ale także zasadom współmierności i ostrożności, co jest widoczne zwłaszcza w przypadku instrumentów finansowych długoterminowych. W celu złagodzenia tego konfliktu wprowadzono obowiązek ujmowania skutków wyceny określonych aktywów finansowych nie w rachunku zysków i strat, ale w kapitale z aktualizacji wyceny⁵. W ten sposób osiągnięto swego rodzaju kompromis pomiędzy wyceną w wartości godziwej i zachowaniem nadrzędnych zasad rachunkowości co do ustalania wyniku finansowego bieżącego okresu.

4. Skutki utraty wartości aktywów – wynik bieżącego okresu czy kapitał własny

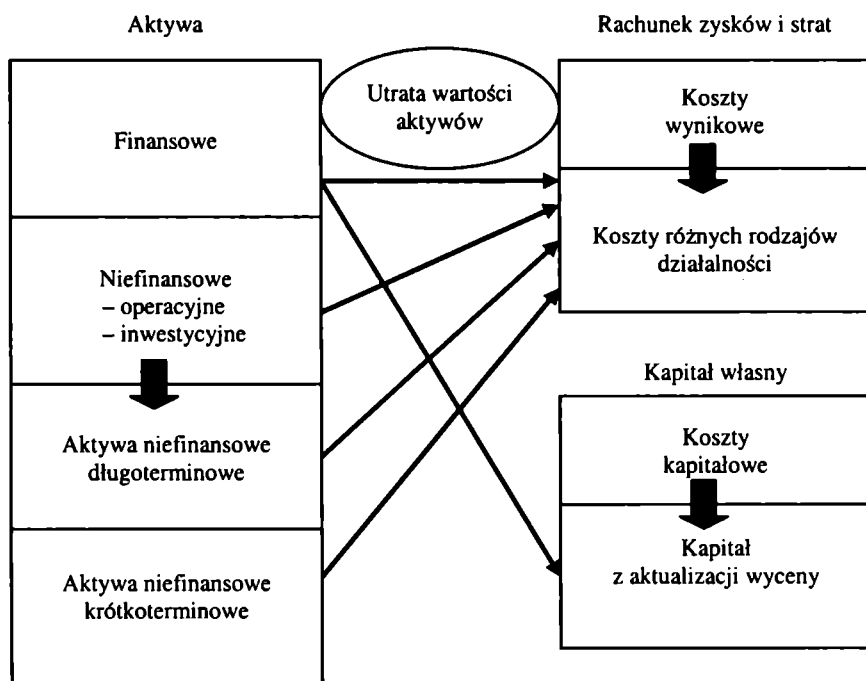
Utrata wartości aktywów oznacza obniżenie poziomu składników majątku, będące, zgodnie z definicjami podstawowych kategorii finansowych, kosztem. Definicja kosztu podkreśla bowiem, iż jedną z przyczyn ich uznania jest zmniejszenie aktywów przedsiębiorstwa, nie stanowiące podziału kapitału własnego przez jego właścicieli. Jak wiadomo, nie określa ona, w jaki sposób koszt taki powinien być ujęty. Z jednej strony koszt może mieć wpływ na wynik bieżącego okresu – okresu utraty wartości, z drugiej zaś – może być uznany bezpośrednio w kapitale własnym. Tradycyjne ujęcie, zgodne z zasadą ostrożności, oznacza uznanie kosztu w wyniku finansowym okresu bieżącego i nie dopuszcza drugiego rozwiązania, przyjmując, iż prowadzi ono do ukrywania strat w kapitale własnym. Jak wiadomo, obowiązuje ono obecnie w polskiej rachunkowości na mocy postanowień ustawy o rachunkowości, zgodnie z którą utrata wartości inwestycji długoterminowych powoduje obniżenie wyniku finansowego bieżącego okresu, a nie bezpośrednie zmniejszenie kapitału z aktualizacji wyceny⁶.

⁵ Taki obowiązek (a nie wybór) pojawił się w Międzynarodowym Standardzie Rachunkowości nr 39 wskutek ostatniej nowelizacji z dnia 17 grudnia 2003 r. Regulacje polskie, jak dotąd, nie wprowadziły powyższego rozwiązania.

⁶ Dotyczy to inwestycji długoterminowych, które do dnia bilansowego nie były wyceniane na poziomie wyższym niż cena nabycia (wartość historyczna).

Z innym podejściem do uznawania skutków utraty wartości mamy do czynienia w regulacjach dotyczących aktywów finansowych będących skutkiem instrumentów finansowych. Polskie regulacje (Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów) dopuszczają uznawanie skutków utraty wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży bezpośrednio w kapitale własnym – kapitale z aktualizacji wyceny. Takie rozwiązanie można uznać za wyjątkowe, jednak widoczna jest jego (coraz większa) akceptacja. Świadczy o tym ostatnia zmiana Międzynarodowego Standardu Rachunkowości nr 39, zgodnie z którą dziś nie istnieje już alternatywne ujęcie polegające na możliwości uznania skutków aktualizacji wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży w wyniku bieżącego okresu.

Reasumując, sposób ujmowania kosztu z tytułu utraty wartości aktywów w sprawozdaniach finansowych zależy od rodzaju aktywów. Decyduje o tym to, czy mają one charakter aktywów finansowych czy niefinansowych, czyli od tego, czy są skutkiem instrumentów finansowych (por. rys. 3).

Rys. 3. Rodzaj aktywów a zasady uznawania skutków utraty ich wartości

Źródło: opracowanie własne.

Na zasady uznawania kosztów z tytułu utraty wartości aktywów nie ma natomiast wpływu to, czy aktywa niefinansowe są długoterminowe czy krótkoterminowe, czy mają charakter operacyjny czy inwestycyjny.

5. Zasady uznawania utraty wartości aktywów w wyniku finansowym bieżącego okresu

W przypadku odpisów aktualizujących wartość aktywów uznawanych w wyniku finansowym bieżącego okresu pojawia się problem klasyfikacji kosztów powstałych z tego tytułu do rodzaju działalności. Analizując rozwiązania polskiego prawa bilansowego, Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Unii Europejskiej, można zauważyć wyraźnie różne podejścia do tego problemu. Można wskazać dwa zasadnicze rozwiązania:

- klasyfikacja kosztów z tytułu utraty wartości aktywów uzależniona od charakteru aktywów (finansowe, niefinansowe),
- klasyfikacja kosztów z tytułu utraty wartości aktywów, niezależna od charakteru aktywów; o sposobie ich ujęcia decyduje polityka rachunkowości jednostki w zakresie zasad uznawania i prezentacji informacji w rachunku zysków i strat.

Pierwsze podejście znalazło zastosowanie w polskich regulacjach rachunkowości, zgodnie z którymi mamy do czynienia z wyraźnie wyodrębnionymi rodzajami działalności, tzn.:

- działalnością podstawową operacyjną,
- działalnością pozostałą operacyjną,
- działalnością finansową.

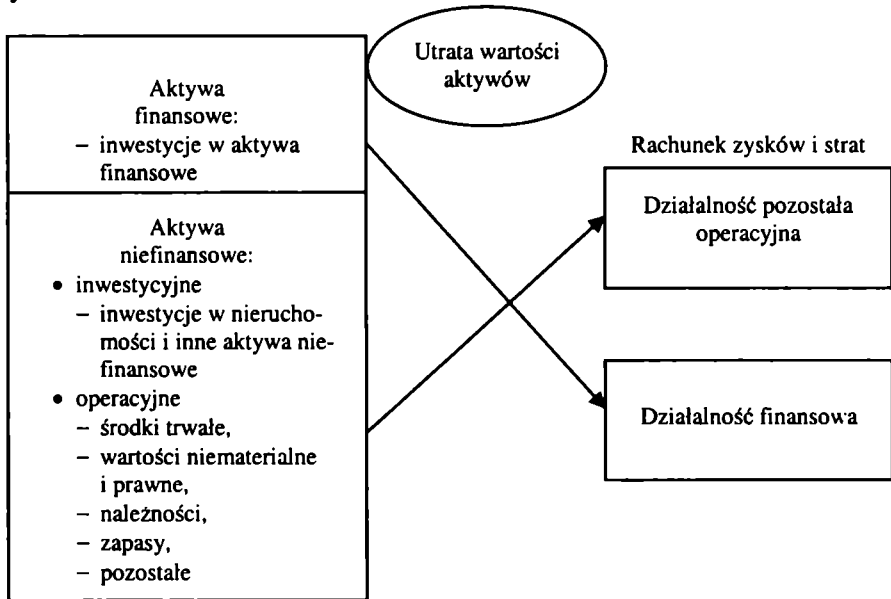
Koszty z tytułu utraty wartości aktywów są ujmowane poza działalnością operacyjną podstawową, ze względu na to, iż nie są typowym zdarzeniem, ale powstają wskutek korekt na dzień bilansowy. Do roku 2004 o klasyfikacji tego rodzaju kosztów przesądzały rodzaj i przeznaczenie aktywów: korekta aktywów finansowych i inwestycyjnych była ujmowana jako koszty finansowe. Decydowało o tym przeznaczenie składnika majątku bez względu na to, czy miał on postać majątku rzeczowego (niefinansowego) czy finansowego. Zgodnie z takim podejściem utrata wartości inwestycji w aktywa niefinansowe, pomimo iż miały one postać nieruchomości, zaliczana była do działalności finansowej.

Po zmianie ustawy o rachunkowości, obowiązującej od 15 stycznia 2004 r., skutki aktualizacji inwestycji w aktywa niefinansowe są zaliczane do działalności pozostałej operacyjnej, co oznacza, iż działalność finansową obciążają jedynie odpisy aktualizujące wartość aktywów finansowych (por. rys. 4).

Odłąbną kwestią jest uznawanie kosztów z tytułu utraty wartości aktywów w następujących segmentach rachunku zysków i strat:

- pozycjach nadzwyczajnych,
- działalności niekontynuowanej,
- podatku dochodowym.

Polskie prawo bilansowe nie precyzuje rozwiązań w tym zakresie. Wydaje się jednak, iż takie ujęcie jest możliwe. Koszty z tytułu utraty wartości aktywów należy bowiem uznawać zgodnie z ich treścią ekonomiczną. Oznacza to, że powinny być one ujmowane jako straty nadzwyczajne, jeśli wynikają ze zdarzeń odpowiadających definicji strat nadzwyczajnych, a jako koszty działalności niekontynuowanej – jeśli dotyczą utraty wartości aktywów związanych z taką działalnością. W stosunku do segmentu podatku dochodowego w polskich regulacjach widoczna jest nieścisłość polegająca na tym, iż ustawa o rachunkowości nie przewiduje obowiązku dokonywania odpisów aktualizujących wartość aktywów z tytułu podatku dochodowego (w szczególności odroczonego). Jeśli założyć, iż takie rozwiązanie zostałoby przyjęte, odpisy aktualizujące wartość aktywów z tytułu podatku dochodowego odroczonego (ale także bieżącego) obciążłyby pozycję „Podatek dochodowy”⁷.

Rys. 4. Zasady uznawania kosztów z tytułu utraty wartości aktywów według polskich regulacji rachunkowości

Źródło: opracowanie własne.

Podejście drugie charakteryzuje się dużą elastycznością rozwiązań. Zarówno w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości, jak i w IV Dyrektywie Unii Europejskiej nie dokonuje się wyraźnego wyodrębnienia działalności pozostałej

⁷ Warto zauważyć, iż Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 12 nie przewiduje takiego rozwiązania, jest ono zaś proponowane w projekcie Polskiego Standardu Rachunkowości „Podatek dochodowy”.

operacyjnej i działalności finansowej. W zamian za to rachunek zysków i strat obejmuje pozycje niesklasyfikowane do żadnego rodzaju działalności, wyodrębnione jako samodzielne pozycje kosztów.

Przykładowo, IV Dyrektywa Unii Europejskiej⁸ nakazuje ujawnienie pozycji „Korekty wartości majątku finansowego”, korekty wartości aktywów operacyjnych zaś mogą być odzwierciedlane w kosztach wytworzenia, kosztach ogólnych i kosztach sprzedaży.

Ostatnia nowelizacja IV Dyrektywy zezwala na dowolny sposób ujawniania skutków korekt – albo w określonej pozycji rachunku zysków i strat, albo w informacji dodatkowej.

Międzynarodowe Standardy Rachunkowości również nie określają jednoznacznie zasad uznawania kosztów z tytułu utraty wartości aktywów w rachunku zysków i strat. Wiadomo jedynie, iż stanowią one element działalności normalnej – w zależności od przyczyn ich dokonania są ujmowane albo w działalności normalnej kontynuowanej, albo będą wyodrębnione jako koszty działalności normalnej niekontynuowanej.

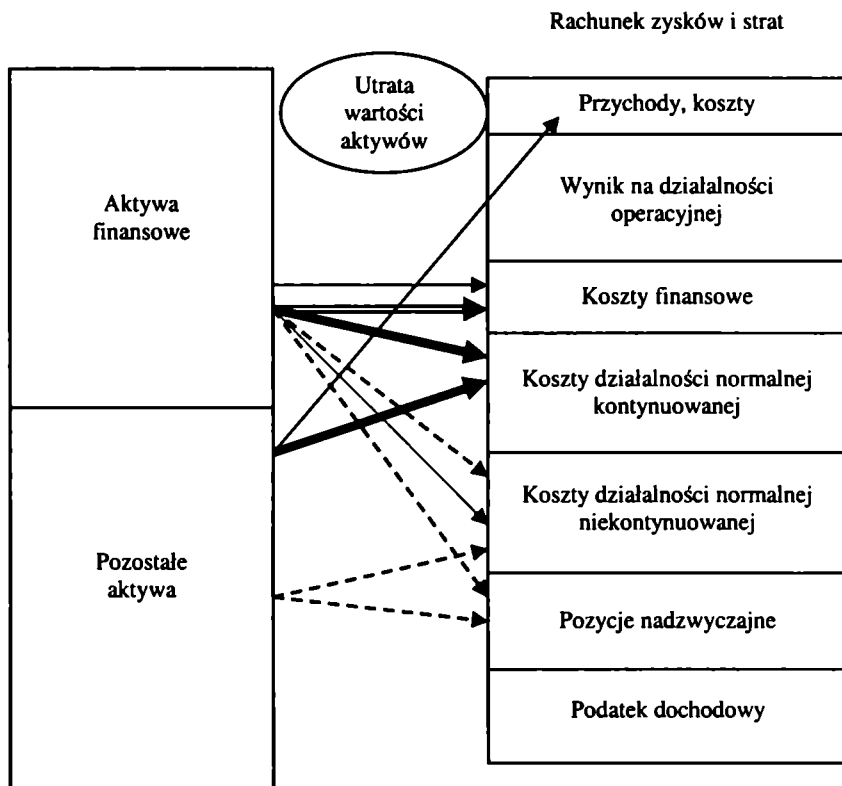
W przypadku działalności kontynuowanej koszty te mogą być uznawane za część kosztów finansowych, jeśli dotyczą aktywów finansowych, albo stanowić odrębną pozycję kosztów ujawnianą w rachunku zysków i strat pozycji „Koszty z tytułu utraty wartości aktywów” – bez względu na charakter aktywów.

Analizując zapisy MSR 1 i MSR 8, można zauważyć, iż takie koszty, jak koszty z tytułu odpisów aktualizujących wartość zapasów, należności handlowych czy też majątku długoterminowego rzeczowego i niematerialnego, powinny stanowić odrębną pozycję rachunku zysków i strat, niezaliczaną do wyniku operacyjnego ani do kosztów finansowych. Ze względu na brak zdefiniowania zakresu kosztów finansowych powstaje wątpliwość dotycząca sposobu uznawania kosztów z tytułu utraty wartości inwestycji – i to zarówno finansowych, jak i niefinansowych. Jedna z interpretacji mówi, że powinny być one ujmowane jako pozycje kosztów finansowych, inna zaś – że mogą one stanowić odrębną pozycję w rachunku zysków i strat jako pozycja wyjątkowa, zaliczana do kosztów działalności normalnej⁹. Brak szczegółowych rozwiązań dotyczących zasad uznawania skutków utraty wartości

⁸ IV Dyrektywa Rady z dnia 25 lipca 1978 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, niektórych rodzajów spółek, wydana na podstawie art. 54 ust. 3 pkt g Traktatu (78/660/EEC). Tekst jednolity obejmuje zmiany wprowadzone dyrektywami Rady nr 83/349/EEC z dnia 13 czerwca 1983 r., nr 84/596/EEC z dnia 27 listopada 1984 r., nr 89/666/EEC z dnia 21 grudnia 1989 r., nr 90/604/EEC z dnia 8 listopada 1990 r., nr 94/8/EEC z dnia 21 marca 1994 r., nr 2001/65/EEC z dnia 27 września 2001 r., z dnia 6 maja 2003 r., z dnia 13 maja 2003 r. oraz postanowienia o akcesji nowych członków UE.

⁹ W literaturze anglojęzycznej są prezentowane różne opinie na temat zakresu pozycji rachunku zysków i strat, o których mówi MSR 1. Podkreśla się dużą niekonsekwencję w klasyfikacji kosztów i przychodów do określonych segmentów tego sprawozdania, por. np. [Cairns 1999, s. 183-184; Bailey, Wild 2000, s. 36-37].

w rachunku zysków i strat powoduje, iż w zależności od polityki rachunkowości przedsiębiorstwa mogą funkcjonować w różnych wariantach (por. rys. 5).

- wariant I** – odpisy z tytułu utraty wartości aktywów (bez względu na ich charakter) uznawane za odrębne pozycje kosztów działalności normalnej,
- wariant II** – odpisy z tytułu utraty wartości aktywów finansowych uznawane za koszty finansowe, a także odpisy z tytułu utraty wartości pozostałych aktywów traktowane jako pozostałe koszty operacyjne,
- wariant III** – odpisy z tytułu utraty wartości aktywów finansowych uznawane za koszty finansowe, a także odpisy z tytułu utraty wartości pozostałych aktywów traktowane jako koszty działalności normalnej (niesklasyfikowane do żadnej grupy pozycji),
- wyjątkowe rozwiązania** – odpisy z tytułu utraty wartości aktywów (bez względu na ich charakter) uznawane w działalności normalnej niekontynuowanej i nadzwyczajnej.

Rys. 5. Zasady uznawania kosztów z tytułu utraty wartości według międzynarodowych regulacji rachunkowości

Reasumując, o ile z punktu widzenia zasad uznawania utraty wartości aktywów w bilansie wydaje się, że regulacje rachunkowości zarówno międzynarodowej, jak i polskiej wypracowały ostateczne rozwiązanie, o tyle w przypadku zasad uznawania kosztów z tytułu utraty wartości aktywów takiego rozwiązania brakuje. W tym obszarze o wiele bardziej precyzyjne okazały się regulacje polskie, które pozostały przy tradycyjnym podejściu klasyfikacji kosztów w zależności od charakteru aktywów. Jednakże w świetle obowiązku przejścia w najbliższej przyszłości na Międzynarodowe Standardy Rachunkowości problem pozostaje i wymaga rozwiązania. Wydaje się, że już wkrótce Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości¹⁰ wypracuje w tej kwestii określone stanowisko.

Literatura

- Bailey G. T., Wild K., *International Accounting Standards: A Guide to Preparing Accounts*, Deloitte and Touche, ABG Professional Information, London 2000.
- Cairns D., *Applying International Accounting Standards*, Butterworths, London 1999.
- Ignatowski R., *Europa u progu adaptacji Międzynarodowych Standardów Rachunkowości*, [w:] *Ustawa o rachunkowości a MSR – analiza porównawcza*, red. J. Gierusz, ODDK, Gdańsk 2002.
- IV Dyrektywa Rady z dnia 25 lipca 1978 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, niektórych rodzajów spółek.
- Krajowy Standard Rachunkowości „Podatek dochodowy”, „Rachunkowość” 2004, nr 4.
- Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 2001*, SKwP, Warszawa 2001.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU 1994 nr 121, poz. 591).
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU 1994 nr 121, poz. 591, po nowelizacji z dnia 12 grudnia 2003 r. – Ustawa o zmianie ustawy – *Kodeks spółek handlowych* oraz niektórych innych ustaw (DzU nr 229, poz. 2276)).

THE DEPRECIATION OF ASSETS – THE EVALUATION OF PRESENTATION RULES IN FINANCIAL STATEMENTS

Summary

Impairment of assets is one of the areas of accounting rules, which has become more and more important over the last years as far as balance sheet valuation is concerned.

¹⁰ Rada aktualnie pracuje nad takimi zagadnieniami, jak przychody, dokonania spółek, koszty finansowania zewnętrznego, struktura rachunku zysków i strat (MSR 1), por. [Ignatowski 2002, s. 39-43].

The importance of this issue is highlighted by the fact, that separate standard (IAS 36) is dedicated to impairment of assets. But the rules of impairment's estimating are not the merit of this article, which deals with the rules of impairment's recognition in financial instruments.

Polish Accounting Law seems to have established quite particular rules of balance-sheet valuation and performance as regards impairment of assets.

Unfortunately, these rules are a bit complicated in the light of the Ministry of Finance Decree dedicated to financial instruments.

The rules of classification of impairment cost to different segments of profit or loss are not described precisely enough in the international accounting standards. It makes possible to use different ways of classification. This is why enterprises are made to establish their own accounting policy in the field of impairment of assets' recognition and disclosure.